

CONSTRUCTII CORELATIVE ÎN SINTAXA GRAIURILOR ROMÂNEȘTI DIN BANATUL SÂRBESC

MARIA MARIN

Gramaticile, în general (tradiționale – GLR – sau gramatica „actualizată din perspectivă teoretică și sub aspectul materialului faptic” – GALR –), atrag atenția, adeseori, asupra corelației dintre elementele sintactice aflate în propoziții diferite, realizată prin conjuncții copulative cu valoare adverbială: *nici... nici, sau... sau, și... și* sau prin elemente corelative diferite: *atât... cât (și), nu numai... dar (și)* etc. (GLR, II: 214).

Se reține, de asemenea, faptul că, dintre conjuncțiile corelative, cele copulative și cele disjunctive pot însoți ambii membri ai raportului sintactic, formând perechi (GALR, I: 643).

Cercetările efectuate în anii din urmă asupra graiurilor românești din Banatul sârbesc ne-au atras atenția, în mod deosebit, asupra unor aspecte privind:

– *n u m ă r u l* ridicat al elementelor conjuncționale corelative, respectiv, al *s i t u a ț i i l o r* marcate prin aceste mijloace sintactice;

– *f r e c v e n ț a* deosebită a apariției acestora în discursul vorbitorilor din toate cele 14 localități¹ cercetate, elementul conjuncțional corelativ fiind repetat o dată sau de mai multe ori, fără ca această repetiție să creeze situații distonante;

– *i n t o n a ț i a* specifică, puternic marcată, ce însoțește, de regulă, elementele sintactice prin care este redată corelația constituie o altă caracteristică a graiurilor din Banatul sârbesc.

Încercând o tratare cât mai sistematică și ușor de urmărit, în prezentarea faptelor am adoptat gruparea în funcție de prezența lor la nivelul propoziției (intrapropozițional) sau al frazei (interpropozițional), în cadrul fiecărui grup

¹ Rezultat al colaborării științifice dintre Academia Română și Academia Sârbă de Științe, respectiv a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” (București), Sectorul de dialectologie și sociolingvistică și a Institutului de Balcanologie, cercetările dialectale de tip AFLR s-au desfășurat în trei etape, corespunzătoare anilor 2007: Vlaicovăț (= VI), Locve (= L), Barițe (= B), Marcovăț (= M), 2008: Râțișor (= R), Straja (= S), Mesici (= Ms), Iabuca (= Ib), Voivodinți (= V) și 2009: Toracu Mic (= TM), Iancaid (= I), Ovcea (= O), Glogoni (= G); Ecika (= E), la primele două deplasări au participat Maria Marin, Daniela Răuțu și Dana-Mihaela Zamfir, iar la ultima doar Maria Marin și Daniela Răuțu. La toate cele trei incursiuni științifice a luat parte colega de la Institutul de Balcanologie din Belgrad prof. dr. Biljana Sikimić. Pentru localitatea Torac, am utilizat și materialele dialectale culese și transcrise de Otilia Hedeșan (Hedeșan 2004).

urmărind elementele conjuncționale ocurente și diversele tipuri de raporturi sintactice întâlnite în materialul excerptat.

C o o r d o n a r e a intrapropozițională pare să aibă o frecvență asemănătoare cu cea interpropozițională².

1.a. Raportul de coordonare c o p u l a t i v ă realizată (la nivelul p r o p o z i Ț i i l o r) cu ajutorul conjuncțiilor coordonatoare aflate în corelație se exprimă prin următoarele elemente:

ș i e n u m e r a t i v, specific tuturor graiurilor românești în raport cu limba literară (Teiuș 1980: 97), poate apărea fie în perechi, fie în serii mai mari, repetându-se, deci, la doi sau la mai mulți termeni ai raportului sintactic exprimat (subiecte, atribute, complemente de orice fel): [Copii] **ș i de-ai mici ș i de-ai mari stau noaptea la socac** [„stradă”]³ (B VIIc); **ș i sămânța/ ș i pielea** [„coaja”] **de la struguri** [...] **am lăpădat-o** [„am aruncat-o”] (L VIIb); **Atuncea n-am avut grădină cu floril ca acumal ș i televizii/ ș i de-alea** (M VIIb); **n-am avut d-estea ș i de-alea** (M VIIb); **n-am avut d-astea/ doamnă/ maștricoauă** [„maieuri”] **de.../ ș i bliuze de... ș i poale dă... ș i de toate** (M VIIb); [La nuntă ne-a pus] **brăciri** [„bete”] **după gușă** [„la gât, după cap”] **ș i mie ș i⁴ lui ș i⁴ la alții** (M VIIc); **s-o scos ș i hibrizi/ s-o scos...** [vița de vie] **ș -ă altoită** (M VIIIc); **Tot am câștigat** [„am procurat, am pregătit”] **ș i piftie/ ș i străiți, ș i de toate** (B VIIc); **Mi-o ieșit un pârpor** [„erupție cutanată; spuzeală”] **pre mine/ cum să spun? toat-am fost așa rapor pră piept ș i pră obraz/ ș i pră mâni** (Ms VII); **ș -așa ai oltănit** [„ai altoit”] **ș i... pâr/ ș i mâr/ ș i... ce-ai vrut să oltănești** (Ms VII). Mai rar, termenii aflați în corelație sunt legați prin joncțiune în alternanță cu juxtapunere: **ș i pogăci** [„un fel de chifle”] **ar fost puse, trii pogăci: la... una la ursitoarea mare/ una la a mijlocie ș -una la a mică** (Ms VIIb).

nici în calitate de conjuncție copulativă leagă mai multe părți de propoziție cu funcție identică⁵: **n-o fost ei** [interesați] **nici de-avere/ nici de casă/ că noi am avut asta... tot** (S VIIa); **n-o fost nici o muierel/ nici un om la tine azi-noapte?** (Ms VII); **nu-mi trebe soc** [„suc”] **nici de care/ nici cafă nu bieul/ nici bere/ nici răchie/ nici vin/ nice nimic/ știi ce-i aia nimic?** (Ms VII).

atunci se încadrează între adverbele care, în anumite contexte, și-au pierdut înțelesul temporal propriu-zis, preluând funcția unei conjuncții coordonatoare

² Remarca noastră are în vedere faptul că cercetările asupra vorbirii populare au evidențiat frecvența mai ridicată a coordonării intrapropoziționale comparativ cu cea interpropozițională, ceea ce poate fi explicat, eventual, prin însăși frecvența mai mare a coordonării în raport cu subordonarea (cf., între altele, Teiuș 1980: 88 și urm.; Vulpe 1980: 51 și urm.).

³ Întrucât aspectul fonetic al vorbirii dialectale nu intră în preocupările prezentei contribuții, textele sunt redată într-o transcriere literarizată.

⁴ Cuvintele/silabele purtătoare de accent în frază le-am notat prin semnul grafic „”, obișnuit în transcrierea fonetică.

⁵ Deși gramaticile și dicționarele consideră între sensurile lui *nici* și pe acela de conjuncție coordonatoare, D. D. Drașoveanu (Drașoveanu 1968: 29–30) și, după acesta, Sabina Teiuș (Teiuș 1980: 23) nu acceptă calitatea de conjuncție a adverbului *nici*, fiind de părere că în exemple precum *n-a mai rămas nici școală, nici răniți, nici nimica* avem, de fapt, „o structură coordonată prin juxtapunere”.

copulative (Jordan 1975: 219) și care, în materialul nostru, este ilustrat printr-un exemplu concludent, descriind un obicei de Crăciun, numit sugestiv *sporoii* (fon. *sporoń*), prin practicarea căruia se credea că se aduce sporul casei: *Și acolo* [la poarta grădinii] *ai făcut piu-piu-piu, atunci/ dac-ai avut ciurci* [„curci”], *lu-lu-lu-lu, atunci/ la porci/ cui-cui-cui-cui* [...] *atunci vacile mu, atunci calu se cocotia* [„necheza”] *hâ-hâ-hâ-hâ* (B VIIa).

1.b. La nivelul frazei, i n t e r p r o p o z i ț i o n a l, coordonarea copulativă corelativă se realizează, în general, prin aceleași elemente conjuncționale ca și cea intrapropozițională.

și este conjuncția cu frecvența cea mai ridicată, pentru care exemplele sunt foarte numeroase: *Ceapa* [...] *o am sărat-o și am pus-o la masă/ ș-am mâncat-o* (L VIIb); *Am curățat crumpii* [„cartofii”] *și i-am fiert/ și-am făcut prăjitura* [„prăjeala, rântașul”] (L VIIc); [La supă] *puneam apa/ și puneam carnea/ și puneam vegheta* [„amelioratorul alimentar; vegeta”] (L VIIc); *și-am luat căta* [„puțină”] *sare/ ș-am pus pră pita* [„pâinea”] *aea/ ș-am băut apă/ și m-o fost dăstul* (M VIIa). Și pentru coordonarea interpropozițională sunt atestate numeroase cazuri de împletire cu cea intrapropozițională: *Și-așa ai oltănit* [„ai altoit”] *și... păr/ și măr și... ce-ai vrut să oltănești* (M VIIb). Adeseori, *și* apare la început de frază, având valoare n a r a t i v ă (Teiuș 1980: 99), situație în care este vorba de o întrebuintare c o n t e x t u a l ă a conjuncției (Beldescu 1958: 36–37): *Și o venit seara cocia* [„căruța”] *și-am încărcat-o* [cânepa] *și-am adus-o acasă* (L VIIb).

iar, conjuncție copulativă, cu o nuanță ușor adversativă, exprimând adăugarea unui element nou la cele existente și având, în general, o frecvență foarte redusă în graiuri (Teiuș 1980: 107), deși apare rareori în textele excerptate de noi, atunci când este folosită ea redă foarte pregnant ideea de corelație, obținută și prin topică: *iar te-ai dus un dărab* [„bucată”] *cu el* [iubitul] *dă după cap/ ce copil* [„băiat”] *ai avut/ ai vint iar napoi/ iar s-o făcut roată/ iar... tot așa* (B VIIa).

2.a. Coordonarea d i s j u n c t i v ă între părțile de propoziție poate reda de la simpla alternare a termenilor, până la opoziția clară dintre noțiuni. Ca și în varianta literară, standard, la nivelul graiurilor, în general, inclusiv în cele românești din Banatul sârbesc, prin coordonarea disjunctivă, exprimată i n t o t d e a u n a j o n c ț i o n a l, se pot lega de la doi la trei sau la mai mulți termeni, cu funcții sintactice identice sau asemănătoare (subiecte, attribute, complemente directe, indirecte, circumstanțiale diverse).

Coordonarea disjunctivă i n t r a p r o p o z i ț i o n a l ă se exprimă prin următoarele elemente conjuncționale;

o... o, una dintre conjuncțiile disjunctive cu o frecvență foarte ridicată în Banat (Vulpe 1973: 389), precum și, în general, în nordul și în vestul țării (*ibidem*; Todoran 1960: 83), în Banatul sârbesc este utilizată în mod curent⁶ atât în structurile neexclusive, care nu au conjuncție disjunctivă înaintea primului termen coordonat, ci începând cu al doilea (cf. Teiuș 1980: 111): *atunci*

⁶ De remarcat, în schimb, că varianta acesteia *ori* se întâlnește extrem de rar.

[bubuienele „gogoșile din aluat”] *le-am tăiat cu șoliță* [„instrument pentru tăiat aluatul de gogoși”]/ *o c-un păhărel* (L VIIb); *anu trecut o acuma doi ani așa am făcut* (*ibidem*); *Dac-am avut treizeci de litre* [de lapte pus la închegat] *o patruzeci/ o douăzeci/ tot la zece litre am socotit o lingură* [de soluție pentru închegat] (G V), cât mai ales în cele exclusive (corelative): [Gogoșile] *le dai prin zahăr/ o d-al ca fănina/ o d-ăstalanț* (L VIIb); [Porcilor] *le dăm verdeață: o trifoi verde/ o... urzici/ o... iarbă* (S V); [la cozonac] *ai pus o mac/ o roștilă* [„praf din semințe de roșcovă”] (B VIIa); *Și-atunci ne-am dus care... o chemat/ o năchemat/ ne-am dus la joc să videm nunta* (Hedeșan 2004: 16); *o comnău* [„aluat pentru dospit”]/ *o cherm e tot aia* (L VIIb); [Copilul] *samână o pră tata/ o pră mama* (E V).

o că... o că reprezintă o construcție corelativă cu valoare similară cu a lui *o*, dar cu o frecvență mai redusă: *Să prăjește* [tăieței]... *o că cu untură/ o că cu zăicin* [„ulei”] (S VIIb); *Chiflele* [„gogoșile”] *poa să umple o că cu pegmez* [„magiun”]/ *o că cu brânză* (E VII); *mâncam/ când făceam mămăligă/ o că... mălai/ o c-așa* (G V). Conjunția corelativă *o că*, în varianta *or că*, este atestată și în corelație cu un *sau* disjunctiv (cf. Teiuș 1980: 116): *O trăbuit să știi* [cu ce se arde cuptorul]/ *sau cu paie or că cu... loză* [„lăstari”] *de la vie* (M VIIa). Aceasta nu figurează între elementele conjuncționale coordonatoare discutate în lucrarea Sabine Teiuș. Considerăm că ea este rezultatul îmbinării între *o* „ori”, una dintre conjuncțiile cu frecvență remarcabilă în zona vestică a dacoromânei, inclusiv în graiurile din Bantul sârbesc, și conjuncția *că*, întocmai precum în conjuncția compusă *fie că*, întâlnită în româna literară.

fie... fie, conjuncție compusă atestată în gramatici pentru româna literară, cu multiple exemple, este întâlnită în graiuri doar într-un caz citat de I. Gheție din Valea Bistriței (Gheție 1978: 31) pentru coordonarea disjunctivă interpropozițională (Teiuș 1980: 112)⁷, apare, de asemenea, foarte rar, în satele din Banatul sârbesc, unde am identificat-o în două exemple, unul pentru coordonarea intrapropozițională: *Acolo când te-ai dus la nănașul fie cârtaboș/ fie cârnaț/ fie carne frită* [„prăjită”] [...] *te-așteaptă cu mâncare* (L VIIb) și unul pentru cea interpropozițională: *Și-atuncea fiecare o avut câtă o cârpă* [„basma”]/ *fie fost om, fie fost muiere* (Hedeșan 2004: 32), în care l-am interpretat pe *fost* ca o variantă simplificată pentru condițional perfect.

Unele gramatici vorbesc despre propozițiile disjunctive introduse printr-un element cu caracter adverbial (nerelativ) care constituie o categorie de tranziție, aflată la limita dintre joncțiune și juxtapunere (GLR, II: 214, 247). În această situație se înscrie *când* cu valoare disjunctivă, atestat într-un singur exemplu: *numa tot or întors* [toba de porc] *când o parte, când ailantă* (M VIIc).

măcar... măcar figurează, de asemenea, între adverbele atestate și cu valori conjuncționale⁸ corelative, având sensul disjunctiv **fie... fie**: *să-i dau zestre măcar*

⁷ Teiuș 1980, în tabelul de la p. 128, nu atestă niciun alt exemplu pentru *fie* intra- și interpropozițional.

⁸ Cu mențiunea că Teiuș 1980 nu o amintește, iar Vulpe 1980: 222 subliniază că în materialul excerptat nu a întâlnit nici conjuncția *măcar* și nici locuțiunile construite cu acest adverb (*măcar că*,

la fată/ **măcar** la copil (B VIIa); **măcar** tinăr/ **măcar** bătrân [este chemat la nuntă]/ așa o fost la ei (Hedeșan 2004: 52).

mai face parte și el dintre adverbele folosite, intrapropozițional, cu valoare disjunctivă: [Mirii] *or stat ei mai prânuntru* [sic!], *mai prân așa* (*idem*: 20).

tiri... **tiri** reprezintă, de asemenea, o conjuncție corelativă disjunctivă, atestată în numeroase surse: glosare regionale, lucrări monografice, între care și monografia Țării Hațegului a lui Ov. Densusianu (Densusianu, *Hațeg*), precum și hărțile din ALR II (Teiuș 1980: 113), toate referitoare la zonele sud-vestice ale teritoriului dacoromân (Banat, Țara Hațegului, vestul Olteniei)⁹. Conjuncția *tiri* a fost înregistrată de noi într-o singură localitate: *Dați-vă-ți și voi seama că unde-s hârți* [„șoareci”]/ *tiri la prăvălie/ tiri acasă* (L VIIb).

2.b. Relativ frecvent se întâlnesc unele dintre conjuncțiile disjunctive corelative (sau sinonime ale lor) alternativ în propoziție și în frază: *Atunci ai pus* [la cozonac] *o mac/ o roștilă* [„praf din semințe de roșcove”]/ *o... o cu ce-ai vrut să faci* (B VIIa); [Vița-de-vie de altoit] *ai pus-on stariu* [„portaltoi”] *de care-ai vrut tu: măjarcă/ o zincă/ o dă care-ai vrut* (Ms VII); *a venit* [femeia] *de la lucrul îi mâncarea gata/ o supă de paradaise* [„roșii”]/ *o scoate sarme* [„sarmale”]/ *o... carne de-aia d-a friptă* (M VIIIb); [Dricălile „saltelele”] *s-or împlut ori cu paie/ o cu... ghije de cucuruz* [„pănuși de porumb”]/ *o cu ce-o fost* (R VIIa); [mi-a trecut buba] *dă*¹⁰ *dân dăscântecu-ola/ dă dă unde nu știu* (G VIIb).

2.c. La nivel interpropozițional sunt atestate atât conjuncțiile întâlnite și în sintaxa limbii literare/ standard, precum:

ori: *Mănânc ori cu salată de cârstăveți* [„castraveți”]/ *ori îi fac opăriți/ ori io* [k] *mie-mi place să fac și colăreți* [„colarezi”] (S VIIb), cât și dintre cele cu răspândire dialectală.

o: *Am băgat o paie în dricălurile* [„saltelele”] *alea/ o am băgat ghije* [„pănuși”] *de la tuleu* [„știulete”] (L VIIb); *o s-or dus/ o ce-or făcut?* (S VII).

dar, element conjuncțional recunoscut, în general, drept conjuncție tip pentru redarea raportului adversativ (Teiuș 1980: 115), în graiurile românești din Banatul sârbesc este atestată cu un sens inedit, specific raportului disjunctiv, semnificație întâlnită de noi doar la doi informatori: un bărbat de vârstă medie (VI) din Barițe: [porumbul] *dar îi boabă dar îi în două vârste* [„rânduri de boabe”] (B VI); [bobul de porumb] *dăr îi îmbuturit* [„găurit”] *de fluturi/ dăr îi... cu gărgărițe/ dar îi.../ nu-i bun* (B VI); *dăr îi slove* [k] *dăr îi... îi sârb/ dăr îi musulman* [„musulman”]/ *dăr îi hrvaț* [„croat”] *tot una îi* (B VI) și o femeie vârstnică din Vlaicovăț: *acuma dă vreo șase ani nu mai știu dă el/ dar îi mort sau îi viu/ nu știu nimic* (VI VIIa).

măcar să), reținem că GLR, II: 326 înregistrează pe *măcar că* drept locuțiune conjuncțională care introduce o concesivă, iar *măcar* este caracterizat ca element conjuncțional concesiv regional (cu citate din I. Budai-Deleanu și George Coșbuc).

⁹ Conjuncția figurează în DLR, s. v. *tiri*², ca regionalism provenit din ngr. *τερι* prin intermediarul slv *tiri*. Ea nu apare în materialul dialectal excerptat de Sabina Teiuș (Teiuș 1980: 127).

¹⁰ Despre valoarea conjuncției *da* v. *infra*.

da, variantă *formală* a lui *dar*¹¹, este folosită, de asemenea, drept conjuncție coordonatoare disjunctivă, de această dată la o informatoare din satul Glogoni: *nu știu să spun/ dă afară la utrină* [„pășune”]/ *dă unde s-o dus... nu știu/ dă o fost aia istina* [„adevărat”]/ *dă n-o fost... [...]* *nu știu* (G VIIb); *Pă Vasa când l-o prins* [deochiul]/ *dă o fost unsprece noaptea/ dă o fost jumăta la douăsprece/ da câte ceasuri o fost? cum o fost? dă o fost dă dimineața/ da cum o vinit să-l vadă... [doctorul]* (G VIIb).

sau în calitate de conjuncție disjunctivă, exprimă, de regulă, o disjuncție mai atenuată comparativ, de exemplu, cu *ori*, fapt evidențiat chiar și de lipsa accentului de intensitate: [În mâncarea de fasole boabe] *am pus clisă* [„slănină”] **sau** *cârnați sau câta dărab dă șoancă* (M VIIb); *o împărțât oamenii: o zî unul/ o zî altu/ sau altu o luat trii zăle* [lapte de la oi] **sau**... *după câte-o avut/ după câte oi o avut* (R VIIIb).

Spre deosebire de norma limbii literare, unde, pentru *sau* și *ori* este recomandată „folosirea aceleiași conjuncții în toate propozițiile disjunctive dintr-o frază” (GLR, II: 247), în graiuri apare adeseori alternanța dintre elementele conjuncționale sinonime: [Cozonacul] *îi cu pigmez* [„magiun”]/ **sau** *cu... mac... sau cu brânză/ ori cu nucă* (M VIIb); [cuptorul se arde] **sau** *cu paie/ or cu... loză* [„lăstari”] *de la vie [...]* **veri** *ciocloz* [„coceni de porumb rămași după curățatul boabelor de pe știulete”] (M VIIa).

ba, adverb cu valoare de conjuncție (GLR, II: 221), neatestat cu această funcție în Teiuș 1980, l-am întâlnit în materialul nostru într-un singur exemplu: *și așa fruştiucu* [„micul dejun”] *sălam/ mai ba ouă frig/ ba... care ce d-aștelalte* (S VIIIa).

că, recunoscută și descrisă în lucrările de specialitate drept o conjuncție subordonatoare cu o mulțime de valori, comportând discuții ample din unghiuri de vedere dintre cele mai variate¹², este „cea mai frecventă conjuncție subordonatoare” (Iordan 1956: 88), numită „conjuncție universală” (Iordan 1944: 241), care, pe lângă multiplele valori subordonatoare, poate avea, în plus, o „*nuanță copulativă*” [s.n., M.M.] sau poate introduce propoziții independente (GLR, I: 401)¹³. Funcțiile variate și numeroase ale conjuncției *că* sunt remarcate și de Sabina Teiuș, care evidențiază faptul că, într-o serie de exemple, „pare să aibă o valoare apropiată de conjuncția adversativă *ci* sau chiar identică cu aceasta” (Teiuș 1980: 124).

În graiurile cercetate de noi, conjuncția *că* este atestată în construcții corelative, cu sensul disjunctiv *fie... fie*, notat la nivelul frazei: *dă doozășișapte dă ani îi [nepotul] în casa aia// că-i rău/ că-i bine/ ducă[-se]!* (L VIIb).

¹¹ V. DA, DEX s. v. *dar*.

¹² Multitudinea problemelor și a discuțiilor suscitade de conjuncția *că* este reflectată, între altele, chiar de spațiul ocupat, în lucrările de sintaxă, evidențiat, de exemplu, de însuși indicele acestora (cf. GLR, II: 558; Teiuș 1980: 169 și, mai ales, Vulpe 1980: 276).

¹³ De reținut observația din GLR, I: 400, prin care se atrage atenția asupra lui *că* condițional care apare numai în coordonare cu o disjunctivă.

Rareori, raportul disjunctiv poate fi redat prin juxtapunere: *Acuma estă* [„este”] *ceva/ nu estă/ nu știu* (Hedeșan 2004: 35).

În concluzie, se impune sublinierea celor expuse pe parcursul acestei intervenții, și anume a câtorva particularități ce individualizează vorbirea dialectală a românilor din Banatul sârbesc:

1. frecvența remarcabilă a elementelor conjuncționale menite să evidențieze corelația între termenii sintactici;

2. bogăția numerică a mijloacelor lexicale (conjuncții, adverbe, locuțiuni) cu valoare de elemente corelative.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de referință

- Beldescu 1958 = G. Beldescu, *Coordonarea simplă, complexă și contextuală*, în „Limba română”, VII, 1958, 3, p. 19–38.
- Densusianu, *Hațeg* = Ovid Densusianu, *Țara Hațegului*, București, 1915.
- Drașoveanu 1968 = D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în „Cercetări de lingvistică”, XIII, 1968, 1, p. 19–32.
- Gheție 1976 = I. Gheție, *Sintaxa graiurilor din Valea Bistriței (Bicaz I)*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XXVII, 1, p. 21–32.
- Hedeșan 2004 = Otilia Hedeșan, *Exerciții de etnologie, în Torac: metodologia cercetării de teren*, Novisad, Editura Fundației, 2004.
- Iordan, 1944 = Iorgu Iordan, *Limba română actuală, o gramatică a „greșelilor”*, Iași.
- Iordan 1956 = Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ed. a II-a, București, Editura Ministerului Învățământului.
- Iordan 1975 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București.
- Teiuș 1980 = Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Todoran 1960 = Romulus Todoran, *Material dialectal. II. Graiul din Vâlcele (raionul Turda)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, p. 29–52.
- Vulpe 1973 = Magdalena Vulpe, *Observații asupra sintaxei graiului din zona „Porțile de Fier”*, în Cornelia Coșuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier”. Texte. Sintaxă*, București, Editura Academiei, p. 355–393.
- Vulpe 1980 = Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Sigle

- ALR, II, s. n., vol. VI = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. VI, (Redactor principal: prof. univ. Ioan Pătruț), [Cluj], 1969.
- GALR, II = *Gramatica limbii române. II*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- GLR, I, II = *Gramatica limbii române*, vol. I, II. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Tiraj nou, vol. I, II, București, Editura Academiei Române, 1966.

CORRELATIVE CONSTRUCTIONS IN THE SYNTAX OF ROMANIAN SPEECHES FROM SERBIAN BANAT

Abstract

The article suggests and carries out a description of the grammatical means of creating the correlation between the syntactical elements at clause or at sentence level, as they are reflected in the dialectal texts corpus recorded in the period 2007–2009, in 14 villages with Romanian inhabitants from Serbian Banat.

Our main observations consider:

- the remarkable frequency of clauses and sentences that are built after a correlative pattern.
- the affluence of lexical means (conjunctions, adverbs) with correlative function, among which some have not been previously attested with disjunctive meaning: *dar*, with its *da* variant, *iar*, *mai*, *ba*, *că*.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
dialectologie@yahoo.com